

עוד בדו"ח השנתי 15 (עמ' 454) וגם בדו"ח השנתי 16 (עמ' 151) עמד מבקר המדינה על כך, שהמצאתן של תוצאות הבדיקות על ידי המכון השתתתה, לעתים, חודשים מספר. הביקורת המליצה, שמשרד הבריאות ינקוט אמצעים מתאימים לייעול העבודה ולהגדלת ההספק, כדי שהמכון יוכל לעמוד במספר גדל והולך של פניות, שיש לצפות להן עם העלייה במספר הנהגים ועם הגברת עירנות השלטונות לבדיקת כושר בריאותם של נהגים, כחלק מהמאמץ לצמצום מספר התאונות בדרכים. במשך השנים, אכן, הלכו ורבו ההפניות אל המכון, ואף כי צוות העובדים גדל, העלתה גם הביקורת הנוכחית, שקיימים פיגורים ניכרים בעבודתו, והשירות הניתן לאזרח אינו עומד על רמה נאותה. במיוחד נפגעים מכך אותם האנשים, שנמצאים כשרים לנהיגה, והם שמהווים יותר מ-90% מכל המופנים למכון.

בעקבות הביקורת הוטל על יחידת האו"ש המשרדית לערוך בדיקה יסודית של עבודת המכון — מהלך ועומס של העבודה במחלקות השונות וניהול הארכיון הרפואי — במגמה להגדיר את התפקידים בתחומים השונים, לקבוע נהלים ולהביא לקיצור תהליך הבדיקות.

מעבדות לבריאות הציבור

בארצות מפותחות קיימות — בדרך כלל מטעם המשרד הממונה על בריאות הציבור או מטעם רשויות מקומיות — מעבדות מיוחדות, שמתפקידן לבצע בדיקות שגרתיות של חומרים העלולים להעביר מחלות בקרב האוכלוסייה. מיגוון החומרים הטעונים בדיקה מתרחב עם התפתחות המדע והטכנולוגיה ועם גידול הערים וצפיפות האוכלוסיה בהן. לפעולתן הסדירה והתקינה של המעבדות נודעת אפוא חשיבות רבה בשמירה על בריאות הציבור.

במסגרת "שירותי בריאות הציבור" של משרד הבריאות, פועלת יחידה הכוללת ארבע מעבדות לבריאות הציבור: בירושלים, בתל אביב—יפו, בחיפה ובאר-שבע. המעבדות עוסקות בעיקר בפעולות אלה: אבחנה של מחלות מידבקות ובדיקה של חיידקים ושל גורמי מחלות כדי למנוע התפרצות והתפשטות של מחלות אלו; בדיקות תברואיות של חומרי מזון, מי שתייה ובריכות שחייה. במסגרת יחידת המעבדות פועלים, בהיקף ארצי, גם מכון לתרכיבים ולנסיובים בירושלים ומעבדה וירולוגית (לנגיפים) בתל אביב—יפו.

ב-1970/71 מנה תקן העובדים של המעבדות 152 משרות, מהן 112½ לעובדים מקצועיים — בעיקר רופאים, מיקרוביולוגים, לאבורנטים וטכנאים — ו-39½ לעובדי מינהל וכספים. ההוצאה להפעלת המעבדות מסתכמת ב-2 מליון ל"י בקירוב לשנה.

במחצית הראשונה של 1970 ערך משרד מבקר המדינה ביקורת על סדרי העבודה והמינהל של המעבדות בירושלים ובתל אביב—יפו (בדבר ביקורת קודמת על המעבדות — ראה דו"ח שנתי 16, עמ' 149; ודו"ח שנתי 18, עמ' 191).

תכנון העבודה והיקפה

1. המעבדות משרתות בעיקר את לשכות הבריאות המחוזיות, שמתפקידן לפקח על רמת התברואה בתחומן. הללו מעבירות אל המעבדות, לאחר תיאום עמך, דגימות של מזון ומים לבדיקה שגרתית. כל אימת שמתעורר חשש להתפשטות מחלה מידבקת,

מצווים מוסדות הבריאות הציבוריים ורופאים פרטיים, על פי הוראות משרד הבריאות, להעביר למעבדות לבריאות הציבור לבדיקה דגימות, שנלקחו מאנשים שנפגעו במחלה, וכן דגימות של מזון ומים מסביבתם, המעוררים חשד של נגועים. על פי רוב נערכת יותר מבדיקה אחת מכל דגימה. סך כל הבדיקות לסוגיהן, שנערכו בכל המעבדות ב-1969, היה 300,000 בקירוב.

– הצורך במתן הנחיות למעבדות ובדיקת הקשר בין היקף פעילותן לבין צורכי לשכות הבריאות, נדון בנובמבר 1969 בוועדה לאפידמיולוגיה ולמעבדות, שהיא ועדה מייעצת למועצת הבריאות הפועלת ליד משרד הבריאות. בישיבתה מאמצע דצמבר 1969 החליטה הוועדה להקים מבין חבריה ועדת משנה, שמתפקידה יהיה, בין השאר, לבדוק נושא זה. הוועדה נתבקשה לסיים את עבודתה תוך שלושה חודשים, אולם עד מועד סיום הביקורת היא לא הגישה את המלצותיה.

משרד מבקר המדינה השווה, על פי נתוני משרד הבריאות מ-1969, את היקף הפעילות של המעבדות השונות, לגודל האוכלוסייה, שכל מעבדה משרתת אותה; השוואה זו היא אחד האינדיקטורים לקביעת היקף העבודה בתחומים השונים *:

המעבדה (2)	מכלל האוכלוסייה בארץ שהמעבדה משרתת	היקף הדגימות והבדיקות (באחוזים)				חברות	
		בדקו	בדקו	בדקו	בדקו	דגימות	דגימות
ירושלים	16	27	36	85	78	16	9
תל אביב	53	66	55	9	15	39	35
חיפה	31	7	9	6	7	45	56

(1) מקרים, שבהם קיימת התאמה בין היקף האוכלוסייה לבין היקף הפעילות.

(2) המעבדה בבאר שבע מבצעת בעיקר בדיקות בקטריולוגיות של מים ובדיקות דם.

בעמוד הבא מובאת טבלה המראה נתונים לגבי בדיקות בתחום המזון.

ההבדלים בהיקף העבודה של המעבדות בתחומים השונים, כפי שמשקפים בשתי הטבלאות נובעים, בין היתר, מכך, שהנהלת שירותי בריאות הציבור לא נתנה ללשכות הבריאות המחוזיות ולמעבדות הנחיות מחייבות לעיבוד תכניות עבודה, שהיו מבוססות על צרכים מוגדרים של לשכות הבריאות, לרבות המספר המוערי של לקיחת דגימות לבדיקה במעבדה. מסיבה זו פועלות המעבדות על פי דרישותיהן של הלשכות הבודדות. כל מעבדה מחוזה פיתחה לעצמה גם תחומי עבודה ספציפיים, כתוצאה מאופיו, מהכשרתו ומשטחי התעניינותו של מנהלה. כך למשל, שמה המעבדה בחיפה את הדגש על בדיקות מזון, ואילו המעבדה המחוזית בירושלים הקדישה תשומת לב רבה יותר לחקר חיידקים בדרכי הנשימה. התמחות כזו יכולה להיות רצויה, אולם מן הצורך שהיא תהיה מבוקרת על ידי הנהלת השירות.

רק לגבי בדיקות טיב מי השתייה – הכוללות בדיקות בקטריולוגיות וכימיות – נקבעה תכנית עבודה שנתית. בדיקות המים במעבדות משרד הבריאות נעשות במסגרת הפיקוח העליון, שמפעיל משרד הבריאות על ספקי המים בארץ – בעיקר חברת מקורות, רשויות מקומיות וחברות פרטיות – החייבים לבדוק במעבדותיהם את טיב מי השתייה, שהם

* בשנת 1969 לא פרצה מחלה מידבקת ספציפית בהיקף מיוחד בארץ; מקרי מחלת החולירע היו כולם ב-1970.

נתונים לגבי בדיקות בתחום המזון

חמעבדה	חלב		תוצרת חלב (1)		גלידה		מזון (2)		משקאות קלים		בקבוקים, כלים		ס"ה דגימות		ס"ה בדיקות	
	ב'	ד'	ב'	ד'	ב'	ד'	ב'	ד'	ב'	ד'	ב'	ד'	ב'	ד'	ב'	ד'
ירושלים	285	855	308	924	179	358	437	437	48	48	768	768	2,025	16	3,390	9
תל אביב	729	2,179	537	1,113	516	1,034	890	2,859	12	6	111	111	2,789	22	7,308	19
חיפה	518	2,568	1,071	3,163	398	2,127	3,534	16,130	451	1,384	2,049	2,229	8,021	62	28,601	72
ס"ה	1,532	5,602	1,916	5,200	1,093	3,519	4,861	19,426	505	1,444	2,928	3,108	12,835	100	39,299	100

ד' = דגימות; ב' = בדיקות.

(1) אינו כולל אבקת חלב מיבוא הנבדקת רק במעבדה בחיפה.

(2) אינו כולל ירקות ופירות ובדיקות כימיות של חומרים המתווספים למזון, הנערכות רק במעבדה בחיפה.

מספקים (ממצאים על ביקורת קודמת בדבר מניעת זיהום מים וטיב מי השתייה, ראה לאחרונה דו"ח שנתי 17, עמ' 276; ודו"ח שנתי 20, עמ' 207).

לקראת 1970/71 הכין שירות המזון במשרד הבריאות תכנית עבודה שנתית ארצית לבדיקות בתחום המזון, אולם בשאר התחומים — בעיקר תברואה — עוד לא ניתנו הנחיות.

2. עד יוני 1968 ביצעו המעבדות, נוסף על התפקידים המוטלים עליהן בתחום בריאות הציבור, גם בדיקות אבחנתיות, ללא תשלום, עבור בתי חולים, קופות חולים ורופאים פרטיים, שלרשותם לא עמדו מעבדות אבחנתיות במידה הדרושה להם. הואיל ובדיקות פרטיות כאלה אינן שייכות לתחום הפעילות של בריאות הציבור, ולנוכח העומס, שהן מטילות על המעבדות והעובדה שיש מעבדות פרטיות ומעבדות של קופות חולים, החליטה הנהלת משרד הבריאות בתחילת 1968, לצמצם את ביצוען במגמה להפסיקן כליל. כצעד ראשון בכיוון זה קבע המנהל הכללי של המשרד, בחוזר מיוני 1968, שיש לחייב בתשלום את כל הפונים למעבדות לבצע בדיקות פרטיות, ואכן, לדברי משרד הבריאות, ירד היקף הבדיקות הפרטיות ב-1969. גובה התשלום עבור הבדיקות לסוגיהן נקבע על ידי ועדה, שמינה המשרד, והוא נע, לגבי הבדיקות העיקריות, בין 5 ל-10 ל"י לבדיקה. ההכנסות מביצוען הסתכמו ב-160,000 ל"י בקירוב, ב-1969/70.

המעבדות בתל אביב—יפו

ארגון המעבדות

החל ב-1966 התנהלו במשרד הבריאות ובוועדה המייעצת לוויירולוגיה, ותחל ב-1969 גם בוועדה לאפידמיולוגיה ולמעבדות, דיונים על עבודתן של המעבדה לבריאות הציבור והמעבדה הווירולוגית באיוור תל אביב. הדיונים נסבו בעיקר על נושאים אלה: ניהול המעבדות, תיאום וחלוקת עבודה ביניהן וטיב העבודה הנעשית בהן.

בדיונים נקבע: המעבדה הווירולוגית לא התפתחה בעשר השנים האחרונות, וכוח האדם המקצועי שלה לא נוצל כראוי; במקביל לאותה מעבדה פעלו בתחום הווירולוגיה גם שני מדורים במעבדה לבריאות הציבור, שהקשר ביניהם לבין המעבדה הווירולוגית היה רופף ולפיכך היו מבודדים מבחינה מקצועית; יתר על כן, בינם לבין המעבדה נוצרה התחרות למתן שירותים לבתי חולים באבחנת מחלות, ולעתים, עקב חוסר תיאום ביניהם, טולטלו דגימות ממעבדה למעבדה, ושוב לא היו ראויות לבדיקה, שלה נועדו.

הנהלת המשרד קבעה ב-1968, שיש לראות את המעבדה הווירולוגית, כמעבדה מרכזית למתן שירות וירולוגי-קליני בארץ, ואליה יש להעביר את שני המדורים מהמעבדה לבריאות הציבור, הפועלים בתחום הווירולוגי. החלטה זו לא בוצעה. בנובמבר 1970 הודיע משרד הבריאות למשרד מבקר המדינה, כי עקב מגבלות של דיור, לא ניתן בשלב זה לבצע את האיחוד האמור; עם זאת נעשו סידורים לתיאום ביצוען של הבדיקות הווירולוגיות.

על המעבדות באיוור תל אביב היה ממונה מנהל אחד, אך עומס העבודה שלו לא איפשר לו לנהל אותן ביעילות הדרושה. כדי לפתור את הבעיות הארגוניות של המעבדות באיוור החליטה הנהלת המשרד עוד ב-1968, עם פרישתו של אותו מנהל, למנות מנהל לכל אחת משתי המעבדות, אולם עד לסיום הביקורת, לא עלה בידי המשרד לאייש משרות אלו.

בדיקות וירולוגיות

בדצמבר 1969 שלח מנהל יחידת המעבדות שאלון ל-18 בתי חולים כלליים, להפצה בין רופאי מחלקות פנימיות ורופאי ילדים, כדי שיעריכו את טיב השירות של המעבדה הווירולוגית ויציעו דרכים לשיפורו. נתקבלו תשובות מ-18 רופאים ב-13 בתי חולים. מתשובות הרופאים ומהפרוטוקולים של ישיבות הוועדה המייעצת להנהלת המשרד בתחום הווירולוגיה מתברר, שבחלק מבתי החולים בארץ חסר מידע בדבר היקף שירותיה של המעבדה וטיבם ושלרופאים חסרות הנחיות בדבר לקיחת דגימות, אריזתן ומשלוחן למעבדה, כך שיגיעו אליה מהר ובמצב טוב. הביקורת, שנערכה בהקשר זה, העלתה, כי מתוך 193 הדגימות, שהגיעו למעבדה ביפו ביוני 1970, 19 היו מקולקלות לחלוטין. המשרד לא נקט צעדים מספיקים להפצת המידע הדרוש בין הנזקקים לשירותי המעבדה.

בדיקות שחפת

דגימות מחולים הנגועים בשחפת, או מאלה שלגביהם קיים חשש של מחלה זו, מועברות למדור השחפת הפועל ליד המעבדה לבריאות הציבור. על פי הסדרים המקובלים במעבדה יש לבצע את הבדיקות הדרושות ולהמציא את תוצאותיהן לרופא המטפל, תוך תקופת זמן שנקבעה, כדי שטריות החומר הנבדק לא תיפגע ותהא אפשרות להסיק מסקנות לגביו בעוד מועד.

- ביקורת הטיפול בבדיקות שחפת, בתקופה מינואר 1969 עד יוני 1970, העלתה מקרים של פיגורים הן בביצוע הבדיקות והן במשלוח ההודעות על התוצאות. מברורים, שערך משרד מבקר המדינה, מתברר שהיו חילוקי דעות במשרד הבריאות בדבר כוח האדם הדרוש לעבודת המדור לשחפת. משרד מבקר המדינה העיר, כי מן הראוי, שהנהלת המשרד תתן את דעתה על נושא זה ותקבע כוח אדם לטיפול בו, והוראות שיבטיחו את ביצוע הבדיקות ואת משלוח תוצאותיהן בזמן.

בדיקות כימיות של מים

המעבדה לבריאות הציבור בתל אביב עורכת בדיקות כימיות של מי שתייה עבור לשכות הבריאות של מחוזות תל אביב, המרכז והדרום. ממסמכי המשרד עולה כי המגבלות של המעבדה בתל אביב, במיוחד מחסור בכוח אדם ובמיכשור מודרני, מונעות אותה מלהגדיל את היקף הבדיקות הכימיות של מים: המעבדה ביצעה ב-1968 רק 44% מהבדיקות השגרתיות, שהיה עליה לבצע על פי התכנון, עבור לשכת הבריאות במחוז המרכז, אף כי מחמת אותן המגבלות תוכנן מספר בדיקות יותר קטן. מכפי שהיה דרוש וגם ב-1969 בוצעה רק כמחצית הבדיקות הדרושות; מאותה הסיבה שלחה גם לשכת הבריאות בבאר שבע למעבדה בתל אביב דגימות כימיות פחות מן הדרוש.

פיקוח על זיהום אוויר מתחנת הכוח רדינג ד'

1. במאוס 1968 החליטה הממשלה לאשר את תוכניתה של חברת החשמל לישראל בע"מ לבנייה ולהפעלה של תחנת כוח חשמלית בת שתי יחידות של 214 מגוואט כל אחת בתל אביב (להלן רדינג ד'). בהחלטה נקבעו הסדרים שונים, שעל חברת החשמל היה להסדיר,

בעיקר ארובה בגובה של 150 מטר ומתקנים להרחקת גפרית מהדלק, למניעת זיהום אוויר. עוד החליטה הממשלה, כי יוקמו תחנות ביקורת קבועות למדידת זיהום האוויר באזור תל אביב-יפו תוך שימת לב מיוחדת לגורמי זיהום אוויר שמקורם בתחנות הכוח, ושוועדת מומחים בין-משרדית, שימנו שר הפיתוח, שר הפנים ושר הבריאות, תגיש לממשלה המלצות בדבר הקמתן והפעלתן של תחנות ביקורת אלה. נקבע כי על הוועדה להגיש את המלצותיה תוך שלושה חודשים מיום המינוי.

לקבלת החלטה זו קדם ויכוח ציבורי, שנסב על עצם הקמת התחנה באזור המאוכלס ביותר במדינה מחשש מפני זיהום האוויר וסיכון בריאות הציבור. בתחילת 1967 ערך משרד הבריאות סקר מוקדם והתייעצות עם מומחים מחוץ לארץ בדבר סכנות אפשריות לבריאות הציבור כתוצאה מזיהום האוויר על ידי הפעלת התחנה. במאי 1967 הוגשה לכנסת הצעה לסדר היום לדון על סכנת זיהום האוויר בתל אביב ובגוש דן, כתוצאה מבינוי תחנת רדינג. ההצעה נדונה בוועדת השירותים הציבוריים של הכנסת, ובמסגרותיה, שהונחו על שולחן הכנסת, נקבע בין השאר: נציגי משרד הבריאות הביאו לפני הוועדה את התנאים שבהם יש להתנות הקמת תחנת רדינג ד'; משרד הפיתוח מקבל על עצמו תנאים אלה; בתכנון התחנה הביאה חברת החשמל בחשבון את האפשרות של הוספת מתקנים לסילוק גורמי זיהום באמצעים ומתקנים נוספים. בתנאים אלה לא ראתה הוועדה מניעה להקמת התחנה. הוויכוח בנושא האמור נמשך גם בעת הדיון בכנסת באוגוסט 1967 על חוק תחנת הכוח תל אביב, תשכ"ז-1967, שבא לתת לממשלה סמכות לאשר את תוכנית ההקמה של תחנת רדינג ד' ולקבוע את דרכי הפיקוח על ביצועה.

להלן לוח אירועים על הפעולות הקשורות בהקמת רדינג ד' והפעלת תחנות ביקורת למדידת זיהום האוויר.

		החלטת הממשלה לאשר הקמת רדינג ד' ותחנות ביקורת למדידת זיהום אוויר
1968	מארס	
1968	מאי	התחלת הבנייה של רדינג ד'
1968	יולי	מינוי ועדת מומחים לעיבוד המלצות בדבר הקמתן והפעלתן של תחנות הביקורת
1968	אוגוסט	החלטת הוועדה להתחיל במדידות מוקדמות של זיהום האוויר
1969	פברואר	התחלת המדידות המוקדמות למעשה (בציוד קיים)
1969	מארס	הגשת המלצות הוועדה לממשלה (במקום תחילת נובמבר 1968)
1969	יוני	אישור ההמלצות על ידי הממשלה
1970	מארס	הפעלה מתוכננת של תחנות הביקורת
1970	יוני	הזמנת הציוד לשלוש תחנות של משרד הבריאות
1970	אוגוסט	התחלת הפעלה נסיונית של רדינג ד' (יחידה אחת)
1970	אוקטובר	הזמנת הציוד לתחנת נוספת של משרד הבריאות
1970	נובמבר	הפעלה מסחרית-נסיונית של רדינג ד' (יחידה אחת)
1971	פברואר	הפעלה מסחרית מלאה צפונית של רדינג ד' (יחידה אחת)

2. הטיפול בבעיות זיהום האוויר הוא בידי היחידה הארצית למניעת מפגעי זיהום אוויר וקרינה של משרד הבריאות (להלן היחידה). עד ינואר 1970 היה ליחידה תקן ובו 14 משרות; בינואר 1970 אושרו ליחידה שתי משרות נוספות: משרה אחת למנהל סקר

זיהום אוויר תל אביב רבתי ומשרה שנייה למהנדס תחזוקה. בפועל מועסקים בה 15 עובדים, ומשרת מהנדס התחזוקה עוד לא אוישה. בידי היחידה התרכזו טיפול משרד הבריאות בכל הקשור בהקמת תחנות הביקורת, בהתאם להחלטת הממשלה, והפיקוח על פעולתן.

3. בנובמבר ובדצמבר 1970 בדק משרד מבקר המדינה את פעולות משרד הבריאות להבטחת ביצועה של החלטת הממשלה בדבר הקמת תחנות ביקורת למדידת זיהום האוויר בתל אביב — נושא שלגביו היו גם פניות מהציבור אל משרד מבקר המדינה. הבדיקה נערכה בעיקר ביחידה.

(א) ועדת המומחים הבין-משרדית לעיבוד המלצות בדבר הקמתן והפעלתן של תחנות ביקורת למדידת זיהום אוויר מונתה ביולי 1968. בראשה היה עובד בכיר ממשרד הפיתוח וחבריה היו עובדים בכירים ממשרד האוצר, משרד הבריאות, משרד המשפטים ומשרד הפנים וכן נציגים של עיריית תל אביב — יפו וחברת החשמל; משרד הבריאות יוצג בוועדה על ידי ראש היחידה למניעת זיהום וקרינה. הדו"ח המסכם של הוועדה הוגש לממשלה באמצע מארס 1969, ולא כעבור שלושה חודשים, כפי שנקבע בהחלטת הממשלה. להלן עיקר המלצות הוועדה, המתייחסות להקמת תחנות ביקורת על זיהום אוויר, שאושרו על ידי הממשלה ב-15 ביוני 1969:

(1) בשלב ראשון, לאשר הקמתה של רשת בעלת 13 תחנות ביקורת, מבין אלה 9 קבועות, מצוידות במכשירים לבדיקת תחמוצות גופרית בלבד — ו-3 תחנות קבועות ואחת ניידת אשר יצוידו במכשירים לבדיקת יתר המזהמים העיקריים באזור בנוסף לתחמוצות גופרית. בהמלצותיה קבעה הוועדה גם את מיקום תחנות הביקורת וטיפוסי הציוד, וציינה, שהסידורים הללו יאפשרו חקירה יסודית של השפעת תחנות הכוח רדינג ד' על זיהום הרקע באזור תל אביב, וחקירה חלקית של השפעת גורמי זיהום אחרים, ביניהם תחבורה, תעשייה וחימום בתים.

(2) בשלב שני לאשר סקר, שיבוצע כשנה לאחר הפעלתן של 13 תחנות הביקורת, ותוספת של שתי תחנות קבועות והתקנת ציוד נוסף לחקר זיהום הרקע.

(3) השלב הראשון ייכנס לפעולה כ-6 עד 9 חודשים לאחר אישור התוכנית והתקציב. כדי לקבל נתונים לשם השוואה אל המצב שלפני הפעלת רדינג ד', המליצה הוועדה על התחלה מיידית של בדיקות מוקדמות בעזרת ציוד הנמצא בידי חברת החשמל ומשרד הבריאות.

(4) למסור את הקמתן של 4 תחנות הביקורת על כלל הזיהום שבאוויר, הפעלתן, תחזוקתן ואיסוף נתוני המדידות מתחנות אלו למעבדות משרד הבריאות; ושל 9 התחנות למדידת הזיהום, שמקורו בתחמוצות גופרית, לחברת החשמל. שני הגופים יתאמו ביניהם את העבודה כדי למנוע כפילות בהוצאות.

לפי הערכת הוועדה תסתכם ההשקעה הכללית בהקמת 13 התחנות ב-600,000 ל"י בשלב הראשון ובסכום נוסף של 250,000 ל"י להתקנת שתי תחנות קבועות וציוד נוסף לחקר זיהום הרקע בשלב השני. אומדן הוצאות הפעלה שנתיים של תחנות משרד הבריאות הסתכם ב-128,000 ל"י בשלב הראשון וב-190,000 ל"י בשלב השני. הוצאות ההפעלה של תחנות חברת החשמל הוערכו על ידי הוועדה ב-52,000 ל"י בשנה.

(ב) (1) תחנות הביקורת, שעל הקמתן המליצה הוועדה, היו צריכות להיכנס לפעולה, בהתאם להמלצותיה שאושרו על ידי הממשלה, 6 עד 9 חודשים לאחר אישור התוכנית והתקציב. ההמלצות, לרבות התכנית, אושרו על ידי הממשלה באמצע יוני 1969, והתקציב לרכישת המכשירים הועמד לרשות המשרד אף הוא באותו חודש.

- מבין 13 התחנות, שהוחלט על הקמתן, פעלו 9 בנובמבר 1970 : 6 תחנות ביקורת של חברת החשמל למדידת תחמוצות גפרית בלבד — מהן 2 מצוידות גם במכשירים מטאורולוגיים למדידת מהירות הרוח וכיוונה — ו-3 של משרד הבריאות (שתיים קבועות ואחת ניידת) למדידת תחמוצות גפרית ומוזהמים עיקריים אחרים. מבין 3 התחנות, שהופעלו על ידי המשרד בציוד שהיה ברשותה באותו מועד, רק תחנה אחת מצוידת במכשיר חדש וניתנת להפעלה 24 שעות ביממה.

(2) התקציב לרכישת מכשירים בעבור התחנות של משרד הבריאות הועמד לרשות היחידה ביוני 1969, והיא התחילה בבירורים אצל סוכנים שונים של יצרני ציוד בדבר קבלת הצעות לגבי מכשירים הקיימים בעולם. כן ביקשה היחידה מהספקים בכוח להביא מכשירים להדגמה ולניסוי. הוחלט שעד לקבלת המכשירים לניסוי יצא מנהל המעבדה שביחידה לסיור בחמש ארצות באירופה, כדי שיעמוד על פעולתם של מכשירים שונים, ויוכל לקבל ממקורות מוסמכים ידיעות מהימנות על כך. דיונים על רכישת ציוד וניסוי התנהלו במשך חודשים מספר, ורק במאוס 1970 העבירה היחידה הזמנה לשירותי האספקה של המשרד לרכישת ציוד בעבור שלוש תחנות בקרה. שירות האספקה פנה בהזמנה לספקים רק בסוף יוני 1970 ; עד סוף 1970 עוד לא הגיע הציוד. הזמנת התחנה הניידת על ציודה נעשתה רק בסוף אוקטובר 1970.

לדעת משרד מבקר המדינה לא טיפל המשרד במהירות הדרושה בהזמנת הציוד להפעלת תחנות הביקורת, דבר שגרם, שרק באחת התחנות שהופעלו היה ציוד חדיש, ואילו השתים הנותרות פועלות עם ציוד מיושן. בהתחשב בקצב הקמת רדינג ד', מן הצורך היה לעשות חלק מן הבירורים עוד בשלב הדיונים של ועדת המומחים, שעם חבריה נמנה מנהל היחידה, ולנצל לצורך זה גם את הזמן, שעבר מגמר דיוניה ועד אישור המלצה על ידי הממשלה (מאמצע מארס עד אמצע יוני 1969).

(3) בישיבתה הראשונה של הוועדה הבין-משרדית באוגוסט 1968 נקבע צורך דחוף להתחיל לבדיקות ויהם האוויר לפי המצב שלפני הפעלת רדינג ד', כדי שאלה ישמשו רקע לבדיקות הבאות ולהסקת מסקנות. המלצה בענין זה גם נכללה בדו"ח הסופי של הוועדה. לבדיקות אלה נודעת חשיבות מיוחדת, שכן אחרי הפעלת רדינג ד' אין עוד אפשרות לעריכת השוואות.

- הבדיקות השגרתיות החלו רק בפברואר 1969. הממצאים של מדידות ויהם האוויר, אשר נערכו על ידי משרד הבריאות ועל ידי חברת החשמל בתקופה שלפני הפעלתה של תחנת רדינג ד' וגם לאחר הפעלתה הנסיונית במחצית השנייה של 1970, עובדו רק באופן חלקי: בידי היחידה היה בסוף נובמבר 1970 דו"ח מעובד על פי נתונים, שנצטברו בתקופה מ-1.6.1969 עד 28.2.1970 בנוגע למדידות, שנערכו על ידי חברת החשמל באחת מתחנות הביקורת שלה ; הנתונים על ממצאי המדידות מהתחנה האמורה לתקופה שלאחר 1.3.1970 וכן נתונים מיתר תחנות חברת החשמל אמנם קיימים, אך עדיין לא סוכמו. אשר לנתונים, שנצטברו בתחנות משרד הבריאות ממדידות של מזהמים שונים לגבי תקופות שונות החל בפברואר 1969 ועד אוגוסט 1970, עובדו הם רק באופן חלקי, והמשרד עומד למסור את הנתונים המצויים לחברת החשמל לשם עיבוד ממוכן.

*

החלטת הממשלה ממארס 1968 על אישור הקמת תחנת כוח חשמלית בתל אביב ועל ההסדרים המיוחדים שיש לקבוע בקשר לכך באה במגמה להבטיח, שלא תהיה קיימת סכנה

לבריאות הציבור מהגזים הנפלטים מדינג ד' ושגם הציבור ישתכנע בכך. לצורך זה מינתה הממשלה ועדת מומחים בין-משרדית, שהוטל עליה להגיש המלצות על הקמתן והפעלתן של תחנות ביקורת, שימדדו את זיהום האוויר. משרד מבקר המדינה בדק את ההמלצות, שהוגשו על ידי הוועדה ונתקבלו על ידי הממשלה ביוני 1969, ואת לח הזמנים, שלפיו הוקמו והופעלו התחנות. מממצאי הביקורת עולה, שהמשרד לא עמד בלוח זמנים זה, ובסוף 1970 עדיין לא היו מוקמות כל התחנות, שהממשלה החליטה על הקמתן.

ממצאי מעקב

בתי חולים ממשלתיים — חוק האנטומיה והפתולוגיה

דו"ח שנתי 19, עמ' 188

בחמישה בתי חולים, שנכללו במסגרת הבדיקה — בתי החולים הממשלתיים "תל השומר", "אסף הרופא", "רמב"ם" ו"יפו", ובית החולים העירוני-ממשלתי בתל אביב — בוצעו במקרים רבים ניתוחים שלאחר המוות, לקביעת סיבת המוות, בלי שנמצאה תעודה החתומה על ידי שלושה רופאים מוסמכים לכך, כנדרש בחוק האנטומיה והפתולוגיה, תשי"ג—1953. בחלק מהניתוחים, שבוצעו בבית החולים רמב"ם, על פי בקשת המשטרה, הסתפק בית החולים בחתימת קצין משטרה, ולא נמצאה בתיקי בית החולים אסמכתא, שהוצא צו של שופט לנתיחת גופו של הנפטר, על פי חוק חקירת סיבות מוות, תשי"ח—1958.

ועדת הכספים של הכנסת קבעה בסיכומיה לדו"ח שנתי 19, כפי שאושרו על ידי מליאת הכנסת ביולי 1969 (ראה דו"ח שנתי 20, עמ' 841), שהיא רואה בחומרה רבה את ההפרה של חוק האנטומיה והפתולוגיה בבתי החולים הממשלתיים לגבי ביצוע ניתוחי מתים, וכן את העובדה, שבמסגרת משרד הבריאות לא הוסדר פיקוח מיוחד על תחום זה. עוד קבעה הוועדה, שעל משרד הבריאות להפעיל — הלכה למעשה — הסדרי פיקוח לגבי בתי החולים הממשלתיים ולגבי בתי חולים אחרים. מבקר המדינה נתבקש לעקוב במיוחד אחר ביצוע החלטה זו ולדווח על כך לוועדת הכספים.

ביקורת המעקב נערכה בחדשים ספטמבר ואוקטובר 1970 בהנהלת משרד הבריאות בירושלים ובחמישה בתי החולים הנזכרים, והיא התייחסה לתקופה ינואר 1969 — ספטמבר 1970.

(א) החל מפברואר 1969 העמיד המנהל הכללי של משרד הבריאות בכמה חוזרים את מנהלי בתי החולים על אחריותם לביצוע קפדני של החוק והדגיש את חובתם להבטיח, שלא יבוצע ניתוח שלאחר המוות ללא תעודה, החתומה בידי שלושה רופאים כדין. על פי דרישת הנהלת המשרד מגישים בתי החולים להנהלת המשרד בכל חודש דו"ח על הניתוחים. בסוף יוני 1969 הודיע המנהל הכללי של המשרד בחוזר על הנהגת נוסח אחיד של תעודה המוגשת לחתימת הרופאים. באותו חוזר גם נמסר לבתי החולים, שהרופאים המחזויים כלשכות הבריאות הוסמכו לערוך מדי פעם בפעם בדיקות במכונים הפתולוגיים של בתי החולים, כדי לוודא אם הניתוחים בוצעו כחוק. בחוזר מיולי 1969 נדרשו מנהלי בתי